

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ
ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

1(1) 2018

Երևան - 2018

Հրատարակության և երաշխավորել
ԵՊՀ գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Ս. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան

Խմբագրակազմ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուրյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիրբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Գ. Բ. Դանիելյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Ս. Գ. Մեղրյան

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Խմբագրության հասցեն՝
ՀՀ, 0025, Երևան,
Ալեք Մանուկյան 1,
ԵՊՀ իրավագիտության
ֆակուլտետ:
Հեռ.՝ 060-71-02-43

Էլ. կայք՝ publications.y-su.am
publishing.y-su.am

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@ysu.am
Տպագրական 32.625 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2018
Հանձնված է տպագրության՝
20.04.2018

ԲՈՎԱՆՂԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Արթուր Վաղարշյան

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԳՈՐԾԱՌՈՒԹՎՈՐՄԱՆ ՓՈՐՁԸ ԵՎ ԱՐԴԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՍԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԱՅԻՆ
ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ7

Վիկտորյա Օհանյան

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԿԵՆՍԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ԼՈՒԾՄԱՆ
ՄԻՋՃՅՈՒՂԱՅԻՆ ԵՎ ԻՆՏԵԳՐԱԼ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԸ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ
ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ21

Տարոն Միմոնյան

ԻՐԱՎԱԲԱՆԻ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՄԱՐՏԱՀՐԱՎԵՐՆԵՐԸ XXI
ԴԱՐՈՒՄ. ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ34

Варгеворкян

К ВОПРОСУ О МЕХАНИЗМЕ ВЛАСТИ КАК О СТРУКТУРНОМ
ЭЛЕМЕНТЕ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ОБЩЕСТВА46

Գևորգ Դանիելյան

ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԱԶԳԱՅԻՆ
ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ58

Վարդան Այվազյան

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԻՍԵՄԱՏԵԽՆԻԿԱՆ.....78

Անահիտ Մանասյան

ԿԱՅՈՒՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐԴԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱ-
ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ95

Ռուստամ Մախմուդյան

ԵԶՐԻՆԵՐԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅՈՑ ԵՂԵՌՆԻ
ՄԻՋԱԶԳԱՅՆՈՐԵՆ ԶՃԱՆԱԶՄԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔ111

Հասմիկ Ենգոյան

2016 թ. Դեկտեմբերի 16-ի «ԳՆՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔՈՎ
ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՀՀ ԳՆՈՒՄՆԵՐԻ ԲՈՂՈՔԱՐԿՄԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ
ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ.....130

| | |
|---|-----|
| Рита Арустамян | |
| ФУНКЦИЯ ОХРАНЫ ПРАВ И СВОБОД ГРАЖДАН И ИХ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ПЕРЕД ОБЩЕСТВОМ | 138 |
| Դավիթ Հակոբյան | |
| ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐՆ ՈՒ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ԴՐԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԱՄՐԱԳՐՈՒՄԸ..... | 154 |
| Լիպարիտ Մելիքջանյան | |
| ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՎ ՆԱԽԱՏԵՍՎԱԾ ՍԵՐՎԻՏՈՒՏԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ..... | 166 |
| Արսեն Թավադյան | |
| ԱՆՎԱՎԵՐ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ | 176 |
| Ռաֆիկ Գրիգորյան | |
| ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ՎԱՐԿԻ ՎԱՂԱԺԱՄԿԵՏ ՍԱՐՄԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ | 189 |
| Արա Գաբուրյան | |
| ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾՈՎ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ ՆԱԽԱՏԵՍԵԼՈՒ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐԻ ՇՈՒՐՋ..... | 203 |
| Աննա Մարգարյան | |
| ԱՆՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐԻ ՇԵՂՎՈՂ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ | 213 |
| Тигран Симонян | |
| СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ, ГОСУДАРСТВЕННО- ПРАВОВЫЕ, ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ И ВОСПИТАТЕЛЬНЫЕ МЕРЫ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРЕСТУПНОСТИ МОЛОДЕЖИ..... | 234 |
| Սամվել Դիբրանյան | |
| ՔՐԵԱԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՕՐԵՆՔԻ ԷԱԿԱՆ ԽԱԽՏՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԻ ԲԵԿԱՆՍԱՆ ՀԻՄՔ | 262 |

Վահե Ենգիբարյան

ԴԱՏԱԿԱՆ ՓՈՐՁԱՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ
ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ ՀՀ
ՔՐԵԱԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ.....276

Տաթևիկ Սուջյան

ԱՆՁԻ ԿՈՂՄԻՑ ԿԱՏԱՐՎԱԾ ԳԱՂՏՆԻ ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՈՐՊԵՍ ԱՊԱՑՈՒՅՑ ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼՈՒ ԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻՈՒԹՅԱՆ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ296

Արմեն Հովհաննիսյան

ՆՈՐ ԵՐԵՎԱՆ ԵԿԱԾ ԵՎ ՆՈՐ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐՈՎ ԲՈՂՈՔ
ՆԵՐԿԱՅԱՅՆԵԼՈՒ ԺԱՄԿԵՏՆԵՐԻ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ
ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ.....314

Սերգեյ Մարաբյան

ԱՆՉԱՓՈՒՄԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԴԱՏՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԿԱՄ ՊԱՏԺԻՑ
ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՐԿԱԴՐԱՆՔԻ ՄԻՋՈՑ ԿԻՐԱՌԵԼՈՎ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄԸ ԴԱԴԱՐԵՑՆԵԼՈՒ

ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԸՍՏ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ.....326

Հրայր Ղուկասյան, Անահիտ Հարությունյան

ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ
ԿԻՐԱՌՎՈՂ ՏԱԿՏԻԿԱԿԱՆ ՀՆԱՐՔՆԵՐԻ ԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻ
ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ.....352

Գուրգեն Ներսիսյան

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹՈՒՄ ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻ
ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....375

Սերգեյ Մեղրյան

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ՆԱԽԱԳԻԾԸ,
ԸՆԴՈՒՆՄԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ
ԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐԸ.....395

| | |
|--|-----|
| Վահե Հովհաննիսյան | |
| ՈՂՋԱՄԻՏ ԺԱՄԿԵՏՈՒՄ ԳՈՐԾԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ | 430 |
| Վարդուշ Եսայան | |
| ՀԱՅՑԱՊԱՀԱՆՋԻ ՓՈՓՈԽՄԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ | |
| ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ | 445 |
| Վահագն Դալլաքյան | |
| ՀԱՅՑԻ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ..... | 458 |
| Օլիմպիա Գեղամյան | |
| ՋՐՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՎԵՃԵՐԻ ԼՈՒԾՄԱՆ ԱՐՏԱԴԱՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳԻ ՈՐՈՇ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ | 472 |
| Տիգրան Խաչիկյան | |
| ԵՍՏՄ ՄԱՔՄԱՅԻՆ ՕՐԵՆՄԴՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ «ՄԱՔՄԱՅԻՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ ՄԻՋԵՎ ՓՈԽՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ | 484 |
| Հեղինե Գրիգորյան | |
| ՋՐԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐԻ ՇՈՒՐՋ | 496 |
| Անի Սիմոնյան | |
| ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ | 513 |

ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ԿԻՐԱՌՎՈՂ ՏԱԿՏԻԿԱԿԱՆ ՀՆԱՐՔՆԵՐԻ
ԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Հրայր Ղուկասյան
ԵՊՀ քրեական դատավարության և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի դոցենտ,
ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի նախագիծը մշակող աշխատանքային խմբի ղեկավար,
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու

Անահիտ Հարությունյան
ԵՊՀ քրեական դատավարության և
կրիմինալիստիկայի ամբիոնի դասախոս

Քրեական պաշտպանությունը՝ որպես փաստաբանության բաղադրատարր, բավական բարդ, բազմաբովանդակ, ստեղծագործական, իմացաբանական և ճանաչողական գործունեությունն է: Եվ թերևս այդ է պատճառը, որ այնպիսի հարցեր, ինչպիսիք են՝ պաշտպանի վարքագիծը տարբեր իրավիճակներում, օրենքով իրեն վերապահված լիազորությունների իրականացման ձևերը, պաշտպանությունն իրականացնելու մեթոդներն ու միջոցները, թույլատրելի հնարքների կիրառումը, դուրս են օրենսդրության կարգավորման շրջանակներից: Նմանատիպ հարցերի կարգավորման համար պաշտպանը կիրառում է մի շարք այլ գիտությունների կողմից մշակված հանձնարարականները, որոնց շարքում կարևորվում է կրիմինալիստիկան, որն ըստ էության կոչված է աջակցելու հանցագործությունների բացահայտմանը:

Եվ չնայած գրականության մեջ արտահայտվել է կարծիք, համաձայն որի՝ կրիմինալիստիկայի կողմից մշակված հանձնարարականները չեն կարող հավասարապես կիրառելի լինել պաշտպանի գործունեությունում, այն պատճառաբանությամբ, որ կրիմինալիստիկան գիտություն է, որը կոչված է բացահայտելու հանցագործությունները, ուստի և այն պետք է զինի միայն մեղադրանքի կողմին¹,

¹ См. и Профессиональная деятельность адвоката как объект криминалистического исследования, под ред. **Л.А. Запьяпина**, Екатеринбург, 2002, էջ 156, **Варфоломеева Т.В.**, Криминалистика и профессиональная деятельность защитника, Киев, 1987, էջ 36, **Матричев С.П.**, Криминалистика, Москва, 1973, էջ 5:

այնուամենայնիվ, կարծում ենք, նշված կարծիքը բավական միակողմանի է և միանշանակ ենթակա քննադատման ներքոնշյալ հիմնավորումների լույսի ներքո:

Նախ՝ կրիմինալիստիկայի՝ որպես գիտության և ոչ մի բնորոշումից էլ չի բխում, որ այն գիտություն է, որը պետք է ծառայի կոնկրետ որոշակի սուբյեկտներին¹: Ինչպես իրավացիորեն նշել է Օ. Յա. Բանը, կրիմինալիստիկական տակտիկայի կիրառման ոլորտն ապացուցողական գործընթացի կարգն ու պայմաններն են²: Հետևաբար այն տրամադրում է ապացուցողական տեղեկատվության հայտնաբերման, ամրապնդման, հավաքման, ուսումնասիրման և օգտագործման միջոցների և մեթոդների համակարգի ամբողջություն³:

Իսկ պաշտպանի մասնակցությունը քրեական դատավարությանն ինքնըստինքյան ենթադրում է ակտիվ գործունեություն հենց ապացուցման ոլորտում⁴: Այս ընթացքում քրեական հետապնդման մարմնի և պաշտպանի գործողությունները ձեռք են բերում փոխպայմանավորված բնույթ, և մեկը մյուսից կախվածության մեջ են դրվում: Հենվելով տարբեր աղբյուրներից ստացած տեղեկատվության, գործի նյութերում եղած փաստերի վրա՝ պաշտպանն առաջ է քաշում քննվող իրադրության վերաբերյալ իր վարկածը: Համաձայն չլինելով մեղադրանքի հետ՝ պաշտպանը բերում է համապատասխան հակափաստարկներ, ապացուցում է իր պաշտպանյալի անմեղությունը կամ նվազ մեղավորությունը: Այսքանը միանգամայն բավարար է փաստելու համար, որ պաշտպանի գործունեությունը ևս ապացուցողական ուղղվածության է:

Կրիմինալիստիկական տակտիկայի հարցերը զինում են մե-

¹ Կրիմինալիստիկայի՝ որպես գիտության հասկացությունը տե՛ս, օրինակ, **Яблоков Н.П.**, Криминалистика, Москва 2006, էջ 14, **Аверьянова Т.В., Белкин Р.С. и др.** Криминалистика, Москва, 2007, էջ 41:

² Տե՛ս **Баев О.Я.**, Содержание и формы криминалистической тактики, Воронеж, 1975, էջ 9:

³ Տե՛ս **Аверьянова Т.В., Белкин Р.С. и др.** Криминалистика, Москва, 2007, էջ 493:

⁴ Տե՛ս **Кульберг Я.**, Адвокат как субъект доказывания в уголовном процессе // Советская юстиция, № 2, 1966, էջեր 16-17:

ղաղրանքի և պաշտպանության կողմերին «ինչպես անել» հարցի բազմաթիվ պատասխաններով. այդ է պատճառը, որ Ա. Ռ. Ռատինովը հետևյալ կերպ է արտահայտվել. «Ողջ քրեական դատավարությունը մի յուրահատուկ դաշտ է, որն ամբողջությամբ հագեցած և լցված է տակտիկական հնարքներով. չկա մի սուբյեկտ, ով իր գործունեության առանձնահատկությունների շրջանակներում չկիրառի տակտիկական հնարքներ: Ընդ որում, դրանց կիրառման համար որևէ թույլտվության անհրաժեշտություն չկա, դրանց կիրառումը կրում է օբյեկտիվ բնույթ»¹:

«Տակտիկայի կիրառման իրավասությամբ օժտել միայն պետական մարմիններին հնարավոր չէ, քանզի նախ և առաջ վերջինիս բազում տարատեսակներից ի հայտ է եկել պատերազմական գործողությունների տակտիկական, իսկ քրեական դատավարությունը յուրօրինակ պատերազմական ճատրակ է, որտեղ երկու կողմն էլ հավասարապես իրավասու են կիրառել տակտիկական հնարանքներ. սա ապահովում է կողմերի հավասար հնարավորությունները, իսկ մրցակցության էությունը ձևական կադապարներ չի ստանում», - իրենց հերթին մեջբերում էին ամերիկյան իրավաբանները դեռևս 20-րդ դարի սկզբներին²:

Փաստորեն պաշտպանի գործունեությունում կրիմինալիստիկական տակտիկայի³ դրույթների կիրառումը մեծապես կապված է

¹ Տե՛ս **Ратинев А.Р.**, Теория рефлексивных игр в проложении к следственной практике // Правовая кибернетика М, Наука, 1970. с. 185-197: Մեջբերումն ըստ **Зорин Г.А.**, Использование криминалистических игр, инверсий, эффектов и тактических ловушек при расследовании, обвинении и защите по уголовным делам, Москва, 2002, էջ 11:

² Տե՛ս **Hirschl A.J.**, Trial Tactics, Chicago, 1906, էջ 12:

³ Կրիմինալիստիկա գիտության մեջ տակտիկա հասկացությունը ներկայիս ըմբռնմամբ առաջին անգամ օգտագործել է **Մ. Վայնգարտը** 1910 թվականին իր «Քրեական տակտիկա» գրքում: Նրա նպատակն էր կրիմինալիստին տալ այն, ինչ զինվորականին տալիս է ռազմավարությունը (տե՛ս **Баев О.Я.**, Тактика преследования и профессиональной защиты от него, Москва, 2008, էջ 14):

այդ գործունեության առանձնահատկությունների հետ¹:

Պետք է նկատել, որ պաշտպանը հենց այնպես ուղղակի չի կարող կիրառել կրիմինալիստիկայի կողմից մշակված հանձնարարականները, քանի որ դրանք հիմնականում մշակվել են քննիչի պրոֆեսիոնալ գործունեության համար: Ուստի դրանք պետք է համապատասխան ձևափոխման ենթարկվեն և հարմարեցվեն պաշտպանի դատավարական գործունեության առանձնահատկություններին: Այդ ձևափոխությունների արդյունքում էլ ձևավորվում է պաշտպանության տակտիկան՝ որպես կրիմինալիստիկական տակտիկայի բաղադրամաս: Պաշտպանության տակտիկական պաշտպանի՝ որպես պաշտպանության կողմի արհեստավարժ ներկայացուցչի գործունեության անհրաժեշտ տարր է, որն ունի իր սեփական բովանդակությունը, ինչը մեծապես պայմանավորված է գործի փաստական և իրավական հանգամանքներով:

Հատկանշական է, որ պաշտպանի կողմից տակտիկական հնարքներ կիրառելու համար հիմք է ՀՀ քրեական դատավարության գործող օրենսգրքի 68-րդ հոդվածը, համաձայն որի՝ պաշտպանը կասկածյալին կամ մեղադրյալին իրավաբանական օգնություն է ցույց տալիս օրենքով չարգելված բոլոր միջոցներով:

Արդյունավետ պաշտպանության տեսանկյունից պաշտպանի համար առանցքային նշանակություն ունի տակտիկական հնարքների կիրառման թույլատրելիության հարցի որոշումը: Չնայած դրանք պաշտպանին անհրաժեշտ են իր առջև դրված խնդիրների լուծման

¹ Հավելենք նաև, որ Օ. Յա. Բանն առանձնացրել է «*փաստաբանագիտություն*» անվամբ մի եզրույթ, որի հիմնական առաքելությունն է մշակել փաստաբանական տակտիկական և ստրատեգիական ուղղությունները (տե՛ս **Баев О. Я.**, Криминалистическая адвокатология как подсистема науки криминалистики // Профессиональная деятельность адвоката как объект криминалистических исследований, Екатеринбург, 2002: Մեջբերումն ըստ **Миловой И. Е.**, Основы тактики адвокатского параллельного расследования // Вопросы экономики и права, № 1, 2010, էջ 15):

Սակայն զուգահեռաբար առկա է նաև տեսակետ, համաձայն որի՝ պաշտպանության տակտիկական գիտության ճյուղի ինքնուրույն ուղղություն չէ և երբևէ չի էլ լինելու (տե՛ս **Бородин С. В.**, К вопросу о методах и методиках в профессиональной защите по уголовным делам // Воронежский адвокат № 5 (34), 2006, էջ 12):

համար, սակայն չպետք է մոռանալ, որ ամեն դեպքում պաշտպանը չպետք է կիրառի օրենքին և բարոյականությանը հակասող միջոցներ և մեթոդներ, ոսնահարի այլ մասնակիցների իրավունքներն ու իրավաչափ շահերը, խախտի առանձին քննչական կամ այլ դատավարական գործողությունների իրականացման կարգը, չարաշահի իր լիազորություններն ու խոչընդոտի վարույթի բնականոն ընթացքը¹:

Իրավաբանի պարտականությունն է պաշտպանություն իրականացնելիս կիրառել այնպիսի տակտիկական հնարքներ, որոնք օրինական են, ազնիվ և հարգալից: Սա ուղղակիորեն բխում է փաստաբանի՝ բարեխիղճ լինելու պարտականությունից: Փաստաբանի՝ դատարանի առջև ունեցած պարտականությունների համատեքստում պաշտպաններն առաջին հերթին պատասխանատու են դատարանին մոլորեցնող կամ խաբող տակտիկական հնարքներ չկիրառելու համար, ինչը հավասարապես վերաբերում է գործի թե՛ փաստական հանգամանքներին, թե՛ արարքի իրավաբանական որակմանը²:

Ուստի միանշանակ է, որ պաշտպանության ընթացքում կիրառվող տակտիկական հնարքները ոչ միայն պետք է լինեն օրինականության սահմաններում, այլև դրանք պետք է համահունչ լինեն *փաստաբանական էթիկայի* կողմից սահմանված պահանջներին:

Առաջին հայացքից բավական պարզ թվացող այս կանոնն իրականում փաստաբանական պրակտիկայում բավական խնդրահարույց և միանշանակ լուծում չունեցող դիլեմաներ է առաջադրում, որոնց ընթացքում ոչ միայն անխուսափելի կարող են լինել էթիկայի, այլև օրենսդրական որևէ պահանջի խախտումները:

Ստորև փորձ ենք արել առանձնացնել, վերլուծել դրանց համար փաստաբանական պրակտիկայում հանդիպող հատկապես խնդրահարույց իրավիճակները:

¹ Այս առումով դեռևս 15-րդ դարում Իսպանիայում սահմանվել էր, որ պաշտպանը պետք է իր պաշտպանյալին պաշտպանի միայն օրինական միջոցներով, հակառակ դեպքում նրան խիստ պատիժ էր սպասվում (տե՛ս **Пикар Эдм.**, *Об адвокате (парадокс)*, Москва, 2000, էջ 37):

² Տե՛ս **R. Bell and C. Abela**, *A Lawyer's Duty to the Court*.

http://www.advocates.ca/assets/files/pdf/bibliography/Duty_to_Court.pdf :

1. Առաջադրված հարցադրման տեսանկյունից որոշակի հետաքրքրություն է ներկայացնում այն խնդիրը՝ արդյոք փաստաբանական էթիկայի մեջ տեղավորվում են այն իրավիճակները, երբ պաշտպանը պաշտպանությունը կառուցում է վարույթն իրականացնող մարմնի սխալների վրա: Այս հարցի շուրջ գրականության մեջ կա երկու իրարամերժ մոտեցում. դատավարագետ Մ. Ս. Ստրոգովիչի համոզմամբ՝ պաշտպանին թույլատրվում է մասնակցել մինչդատական վարույթին հենց այն բանի համար, որ որոշակի սխալներ հայտնաբերելիս տեղյակ պահի քննիչին՝ նրան ընձեռելով դրանք ուղղելու հնարավորություն¹: Այս տեսակետի հակառակորդները պարզապես նշում են. «Եթե պաշտպանը հայտնաբերել է դատավարական սխալներ, անհրաժեշտություն չկա անմիջապես միջնորդություն ներկայացնել դրանք վերացնելու համար, քանի որ դրանք քննիչի սխալներն են, և նա օբյեկտիվ հնարավորություն ուներ դրանք չանելու»²:

Քննարկվող խնդրի առնչությամբ եվրոպական դատավարագետները գտնում են, որ եթե հակառակորդ կողմի թույլ տված սխալներն այդքան էլ էական չեն և չեն ազդում գործի ելքի վրա, ապա պարզապես չարժե դրանք բարձրաձայնել և ավելորդ խախտել էթիկայի պահանջները: Պաշտպանը դատավորի վստահությունը կշահի միայն այն դեպքում, եթե համբերատար գտնվի իր վստահորդի համար նվազ վտանգ ներկայացնող սխալների և բացթողումների նկատմամբ³: Իսկ ԱՄՆ Գերագույն դատարանն իր մեկնաբանություններում պարզապես նշել է, որ անձը չպետք է դատապարտվի ոստիկանության աշխատակիցների կոպիտ և չմտածված սխալների հիման վրա⁴:

Մեր դիրքորոշումն այս հարցի կապակցությամբ մի փոքր այլ է:

¹ Տե՛ս **Строгович М.С.**, Проблемы судебной этики, Москва, 1974, էջ 249:

² Տե՛ս **Чашин А.Н.**, Стратегия и тактика адвокатской деятельности, Москва, 2008, էջ 188:

³ Տե՛ս **Roger J. Vanberg G.**, Ressurrecting Lochner of unprincipled judicial activism // The journal of law, economics and organization, № 2, 2007, էջ 7:

⁴ Տե՛ս **Mayers L.**, The American legal system, New York, London, 1964, էջ 42-43, **Файрстоун Т.**, Сравнительный анализ США и РФ по недопустимости показаний подозреваемого/обвиняемого, полученных с нарушением закона // Адвокатская палата, № 2, 2009, էջ 6:

Չենք կարծում, որ որևէ խնդիր կառաջանա, եթե պաշտպանը լինի առավել զգոն և այդ հնարավորությունները չօգտագործի վարույթն իրականացնող մարմնին վարկաբեկելու կամ քննության համար արհեստական խոչընդոտներ ստեղծելու նպատակով: Ինչպես նշում է Պ. Մերգեիչը, պետք է սովորել չանել այնպիսի սխալներ, որոնցից հնարավոր է խուսափել¹:

Ուստի ելքը տարբերակված մոտեցման մեջ է: Եթե սխալների հետևանքով խախտվել են պաշտպանյալի իրավունքները կամ իրավաչափ շահերը (օրինակ՝ ձեռքակալված անձին արգելանքի տակ են պահել 72 ժամից ավելի), ապա անիմաստ է այդպիսի սխալները պահել մինչև դատական վարույթ, հատկապես եթե դրանց ներկայացումը դատարանին պաշտպանության կողմին տակտիկական որևէ առավելություն չի տալու: Սակայն, եթե թույլ տրված սխալների հետագա վիճարկումը դատարանում կարող է փոխել ապացույցների հարաբերակցությունը (օրինակ՝ օրենքի խախտումով կատարված քննչական գործողության արձանագրության թույլատրելիությունը վիճարկելը), ապա նման մոտեցումը՝ որպես տակտիկական հնարքի կիրառում, մեր խորին համոզմամբ, ամբողջապես տեղավորվում է փաստաբանական էթիկայի մեջ:

Վիճարկվող հարցի տեսանկյունից արդիական է նաև քննարկման առարկա դարձնել այն դեպքերը, երբ պաշտպաններն իրենց վստահորդի պաշտպանությունը փորձում են կառուցել վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից վերջինիս խոշտանգման կամ այլ դաժան վերաբերմունքի ենթարկելու վարկածի վրա: Մասնավորապես պրակտիկայի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ վերջին տարիներին մեղադրյալի կողմից խոշտանգման դեպքերի հաղորդման աճ է նկատվում հատկապես այն պահից սկսած, երբ վարույթին ներգրավվում է նրա պաշտպանը: Բնական է, որ պաշտպանի նման վարքագիծը, եթե իրականում բացակայում է խոշտանգման կամ վատ վերաբերմունքի դեպքը, ընդունելի չէ փաստաբանական էթիկայի տեսանկյունից:

2. Անվիճելի է, որ պաշտպանի կողմից պաշտպանությունը սուտ կամ կեղծված ապացույցների վրա կառուցելը որևէ արդարացում ունենալ չի կարող: Սակայն այլ իրադրություն է, երբ պաշտ-

¹ См. u **Сергейч П.**, Искусство речи на суде. Тула, 1999, էջ 9:

պանն ուղղակի կասկածում է ներկայացվող ապացույցների սուտ կամ ոչ հավաստի լինելու մեջ: Թեև այս հարցը մասնագիտական տարբեր քննարկումների առարկա է եղել, սակայն դրա շուրջ միասնական մոտեցում այդպես էլ չի ձևավորվել:

Այսպես՝ Ն. Պ. Կանին կարծիքով՝ «*եթե պաշտպանը պաշտպանությունն իրականացնելիս հիմնվի կասկածելի փաստարկների և ապացույցների վրա, ապա անմիջապես կվերածվի արդարադատության դեմ պայքարողի, ինչն անհարիր է նրա կոչմանը*¹: Հակառակ դիրքորոշումն ունի Ն. Ն. Պոլյանսկին. «*Պաշտպանը ոչ միայն իրավունք ունի, այլև պարտավոր է կասկածելի փաստարկներ ներկայացնել. դա բխում է նրա առաքելությունից*²: Հատկանշական է, որ այս հարցին միանշանակ պատասխան չի տալիս նաև արտասահմանյան երկրների փորձը:

Այսպես՝ *Եվրոպական ընկերակցության երկրների փաստաբանների կանոնների ընդհանուր* կանոնագրքի 4.4-րդ կանոնի համաձայն՝ «*պաշտպանն իրավունք չունի դատարանին հայտնել ոչ հավաստի և կասկածելի կամ սուտ տեղեկություններ*»: Իսկ *ամերիկյան փաստաբանների մասնագիտական էթիկայի տիպային* կանոնների 3.3-րդ կանոնի համաձայն՝ «*պաշտպանը դատարանին չպետք է ներկայացնի այնպիսի ապացույցներ, որոնց կեղծված լինելու մասին ինքը հաստատապես գիտի*»: Այս կանոնագրքում, ի տարբերություն նախորդի, կասկածելի ապացույցների մասին ոչինչ չի ասվում:

Այս հարցի վերաբերյալ մեր դիրքորոշումը հետևյալն է. պաշտպանը քրեական վարույթին մասնակցում է իր պաշտպանյալի օգտին խոսող բոլոր ապացույցները վեր հանելու համար, իսկ այն ապացույցները, որոնց ճշմարիտ լինելը կասկած է հարուցում, բնականաբար, կարող են հավասարապես և՛ ճիշտ լինել, և՛ սուտ: Խնդի-

¹ См. у **Кан Н.П.** Некоторые вопросы адвокатской этики. §Вопросы защиты по уголовным делам: Учебник. М.: Учитель, 1974, с. 263; **Строгович М.С.** Проблемы судебной этики, Москва, 1974, էջ 263:

² См. у **Полянский Н.Н.**, Правда и ложь в уголовной защите. Москва, 1927, էջ 47, համալիրձիք են նաև **Баев М.О.**, Этичность как критерий допустимости тактических средств профессиональной защиты // Воронежский адвокат № 5, 2004, էջ 6, **Воробьев А.В.**, Можно ли доверять адвокату // Вопросы адвокатуры № 35, 2004, էջ 8, **Бойков А.Д.**, Основы профессиональной этики адвоката, Москва, 2007, էջ 27:

րը հենց այն է, որ ի տարբերություն դատավարությանը մասնակցող պետական մարմինների, պաշտպանը հնարավորություն չունի իր վարկածների ճիշտ կամ սխալ լինելը ստուգելու, քանի դեռ ՀՀ օրենսդրությունը նրան քննություն կատարելու հնարավորություն չի ընձեռել: Ի վերջո, պաշտպանին կասկածելի ապացույցներ ներկայացնելու հնարավորությունից զրկելն ինքնին սահմանափակում է անմեղության կանխավարկածի կարևորագույն բաղադրիչներից մեկի կիրառումը, ըստ որի՝ չփարատված կասկածները մեկնաբանվում են հօգուտ մեղադրյալի: Ուստի միանգամայն արդարացված և թույլատրելի է, որ մեղադրյալի պաշտպանությունը կառուցվի նաև կասկած հարուցող փաստարկների ու ապացույցների վրա:

3. Ինչպես արդեն նշվեց, միանշանակ է, որ պաշտպանի կողմից պաշտպանությունը սուտ կամ կեղծված ապացույցների վրա կառուցելը որևէ արդարացում ունենալ չի կարող: Սակայն միանշանակ թվացող այս կանոնն իր բարդություններն ունի բոլոր այն դեպքերում, երբ պաշտպանին չի հաջողվում իր պաշտպանյալին հետ պահել պաշտպանությունն անօրինական միջոցներով չիրականացնելու մտադրությունից:

Այսպես՝ փաստաբանական պրակտիկային խորթ չեն այնպիսի իրավիճակները, երբ պաշտպանյալը պնդում է, որ իր պաշտպանության համար որպես ապացույց ներկայացվեն կեղծված փաստաթղթեր կամ ակնհայտ սուտ, իրականությանը չհամապատասխանող տեղեկություններ, պաշտոնատար անձանց կամ վկաներին կաշառք առաջարկվի կամ կիրառվեն այլ անօրինական միջոցներ:

Այդուհանդերձ, թեև պաշտպանության ընթացքում պաշտպանները բավական հաճախ կարող են հանդիպել անօրինական միջոցներով գործելու վստահորդի հանձնարարականներին¹, կարծում ենք, այս պահանջին դիմակայելու հնարավորություններն այդքան էլ սահմանափակ չեն: Նախ՝ հաշվի առնելով, որ պաշտպանի համար

¹ Լատինական Ամերիկայի փաստաբանների էթիկայի միասնական կանոնագրքի 31-րդ հոդվածն ուղղակի հնարավորություն է նախատեսում պաշտպանի համար հրաժարվել պաշտպանությունից, եթե իրեն չի հաջողվում իր պաշտպանյալին համոզել չկիրառել անօրինական և օրենքին հակասող միջոցներ (տե՛ս Código de ética, Colegio de abogados y procuradores de Mendoza):

միննույն չէ վստահորդի վարքագիծը, որը, շատ հաճախ կոնֆլիկտներ առաջացնելուց բացի, կարող է խոչընդոտել պաշտպանության արդյունավետ իրականացմանը, առաջինը, ինչ պետք է փորձի պաշտպանը, իր մասնագիտական, հոգեբանական հմտությունների օգնությամբ պաշտպանյալի մոտ ճիշտ դիրքորոշում ձևավորելն է: Դեպքերի մեծամասնությամբ չենք կարծում, որ դա դժվարություններ կայացնի, քանի որ եթե պրոֆեսիոնալ պաշտպանը ոչ պրոֆեսիոնալ վստահորդին առաջարկի ընդհանուր նպատակին հասնելու ռացիոնալ այլընտրանք, պաշտպանյալը պետք է որ համաձայնի վերջինիս հետ:

Սակայն եթե արդյունքում պաշտպանը, այնուամենայնիվ, չկարողանա պաշտպանյալի մոտ ձևավորել «իրավահպատակ» դիրքորոշում, անհրաժեշտ է պաշտպանյալին բացատրել ընտրված միջոցների անօրինականության մասին, ինչպես նաև տեղեկացնել, որ ինքը՝ պաշտպանը, անկարող է ընտրել գործունեության նման ուղի: Եթե սրանից հետո էլ չի հաջողվում մտափոխել պաշտպանյալին, ապա պաշտպանը պետք է հայտարարի, որ առաջնորդվելու է սեփական դիրքորոշմամբ¹: Հարկ է նշել, որ անգամ այս դեպքում գործող կարգավորումների պարագայում պաշտպանն իրավասու չէ հրաժարվել պաշտպանությունից, բայց միաժամանակ իրավունք չունի նաև առաջնորդվել պաշտպանյալի նախագծած ուղիով: Ուստի եթե այս պարագայում պաշտպանը հրաժարվի առաջարկված միջոցների օգտագործումից, չմասնակցի կեղծված կամ սուտ ապացույցների հետազոտմանը, ապա դա չպետք է համարվի պաշտպանությունից «քողարկված հրաժարում»:

Ռուսաստանի Դաշնության փաստաբանների վարքագծի կանոնագրքի 10-րդ հոդվածը սահմանում է. «Փաստաբանական գործունեությունում օրենքն ու բարոյականությունը բարձր են վստահորդի կամքից: Վստահորդի ոչ մի ցանկություն, խնդրանք կամ պահանջ,

¹ Գրականության մեջ առաջարկվում է տեսակետ, համաձայն որի՝ հակասությունների դեպքում պաշտպանի ուղղակի պարտքն է այդ մասին տեղյակ պահել դատարանին (տե՛ս **Стецовский Ю.И.**, Адвокатура и государство, Москва, 2007, էջ 190), ինչը, բնականաբար, անթույլատրելի է, քանի որ դատարանի մոտ անխուսափելիորեն կանխակալ դիրքորոշում կձևավորվի, ընդ որում ոչ հօգուտ մեղադրյալի:

որոնք ուղղված են օրենսդրական կամ վարքագծի կանոնների պահանջների խախտմանը, չեն կարող բավարարվել փաստաբանի կողմից»:

Ստացվում է, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ պաշտպանյալը համառորեն պնդում է իր պաշտպանությունն իրականացնելիս կիրառել անօրինական միջոցներ և մեթոդներ, պաշտպանի՝ առավելապես պասիվ պաշտպանություն իրականացնելն ամբողջապես արդարացված է էթիկայի պահանջների տեսանկյունից: Ի վերջո, չպետք է մոռանալ, որ պաշտպանության գործառույթն արդարադատությանն օժանդակելն է և ոչ թե դրա դեմ պայքարելը¹:

Ավելին, գործող կարգավորումների պայմաններում պասիվ պաշտպանության հայեցակարգն արդարացված է այնքանով, որքանով պետք է ելակետ ընդունել այն, որ պաշտպանի՝ վարույթին մասնակցելու միակ առաքելությունը պաշտպանյալին արդարացնելը կամ նրա պատասխանատվությունը մեղմացնելը չէ: Հետևաբար սուտ կամ կեղծված ապացույցներ չներկայացնելու կամ դատարանում դրանց հետազոտմանը չմասնակցելու հետ միաժամանակ պաշտպանը պետք է հետևի ու թույլ չտա, որ վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից իր պաշտպանյալի շահերի ու իրավունքների ոտնահարում տեղի ունենա, վերջինս խոշտանգումների կամ այլ դաժան, անմարդկային վերաբերմունքի ենթարկվի, իսկ ենթարկվելու դեպքում անմիջապես արձագանքի նման դեպքերին, վեր հանի դատավարության ընթացքում առկա խախտումները, բացթողումները և այլն: Թերևս միակ պայմանն այն է, որ իր՝ պասիվ պաշտպանություն իրականացնելու մտադրության մասին պաշտպանն անպայման նախապես հայտնի պաշտպանյալին:

Բարձրացված հարցի համատեքստում արժանահիշատակ է նաև Եվրոպական դատարանի՝ մեղադրյալի պաշտպանության իրա-

¹ Այս տեսանկյունից ուշագրավ է, որ *Փաստաբանների պրոֆեսիոնալ վարքագծի ՄՄՆ մոդելային* կանոնների 3.3-րդ կանոնը սահմանում է, որ եթե փաստաբանը տեղյակ է այն մասին, որ իր հաճախորդը նպատակ ունի սուտ ցուցմունք տալու կամ կեղծ ապացույց ներկայացնելու, ապա վերջինս պետք է ամեն կերպ փորձի համոզել իր պաշտպանյալին հետ կանգնել իր մտադրությունից: Եթե, այնուամենայնիվ, համոզման մեթոդն անարդյունավետ է, ապա պաշտպանն ինքը պետք է հրաժարվի այդ ապացույցը ներկայացնելուց:

վունքի սահմանների հարցի առնչությամբ դիրքորոշումը: Այսպես՝ «*Բրանդտետերն ընդդեմ Ավստրիայի*» գործով վճռում Եվրոպական դատարանն արձանագրել է, որ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի գ) ենթակետը չի նախատեսում պաշտպանության նպատակով ցանկացած փաստարկ օգտագործելու անսահմանափակ իրավունք¹:

Նմանատիպ իրավիճակների լուծման այլ տարբերակ է առաջարկվել՝ հիմք ընդունելով Նախագծի արմատական փոփոխությունն առ քրեական գործերով պաշտպանի՝ արդեն իսկ ստանձնած պաշտպանությունից հրաժարվելու բացարձակ արգելքը: Մասնավորապես, եթե ի վերջո պաշտպանին այդպես էլ չհաջողվի համոզել իր պաշտպանյալին պաշտպանությունը չիրականացնել անօրինական միջոցներով ու մեթոդներով, ապա դա ստանձնած պաշտպանությունից հրաժարման հիմք է: Կարծում ենք՝ նման լուծումը կանխարգելիչ նշանակություն կունենա այնքանով, որքանով պաշտպանյալն այդուհետ կզիտակցի, որ ամեն անգամ պաշտպանին ստիպելով իր պաշտպանությունն իրականացնել անօրինական միջոցներով ու մեթոդներով՝ վտանգի տակ է դնում ոչ միայն իր՝ պաշտպան ունենալու սահմանադրական իրավունքը, այլև գործի քննության ողջամիտ ժամկետների սկզբունքը:

Սույն հիմնախնդրի շրջանակներում հարկ ենք համարում անդրադարձ կատարել մեղադրյալի ցուցմունքներ տալու հիմնախնդրին, հատկապես Նախագծի կարգավորման համատեքստում:

Այսպես՝ գործող օրենսդրությամբ մեղադրյալն իր պաշտպանությունն իրականացնելիս, որպես պաշտպանության միջոց, լռելուց բացի, իրավունք ունի նաև սուտ ցուցմունքներ տալու: Ընդ որում, մեղադրյալի սուտ ցուցմունքներ տալու իրավունքն ամեննին հակասության մեջ չէ Եվրոպական կոնվենցիայի և դրա առնչությամբ ձևավորված Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի հետ²:

Ի տարբերություն գործող օրենսգրքի՝ Նախագիծն այս հարցի առնչությամբ որդեգրել է ամբողջովին նոր հայեցակարգային մոտեցում: Այսպես՝ Նախագծի 228-րդ հոդվածի 4-րդ մասում սահմանվում է, որ եթե մեղադրյալը ցուցմունք տալու ցանկություն է հայտնում,

¹ Տե՛ս *Brandstetter v. Austria* գործով 1991 թ. օգոստոսի 28-ի վճիռը, գանգատների թիվ 11170/84, 12876/87, 13468/87, կետեր 52-53:

² Տե՛ս Report on the Second Consultation Meeting on the Draft Criminal and Criminal Procedure Codes of Armenia, Yerevan, 15-16 April 2016, կետ 32:

ապա քննիչը նրան տեղեկացնում է ճիշտ ցուցմունքներ տալու պարտականության և նախագգուշացնում սուտ ցուցմունք տալու համար սահմանված պատասխանատվության մասին: Այսինքն՝ Նախագծով նախատեսվում է կանոն, ըստ որի՝ եթե մեղադրյալը կամավոր համաձայնում է հանդես գալ որպես վկա, ապա նրա նկատմամբ կիրառելի են վկայի համար սահմանված կանոնները:

Մեղադրյալի կողմից սուտ ցուցմունք տալու քրեականացումն առավելապես հայտնի է Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների և Միացյալ Թագավորության իրավական համակարգերում, որտեղ պաշտպանության իրավունքը չի ընկալվում որպես քրեական վարույթի ընթացքում ստելու իրավունք¹: Այս դատավարական կանոն-

¹ Մասնագիտական շրջանում որոշակի տարակարծությունների տեղիք է տվել մեղադրյալի կողմից սուտ ցուցմունք տալու համար նախատեսված քրեական պատասխանատվության հարցը: Այնուամենայնիվ, անգլոսաքսոնական երկրներում մեղադրյալը վաղուց արդեն սուտ ցուցմունք տալու հանցակազմի սուբյեկտ է:

Այսպես, օրինակ, Մեծ Բրիտանիայում գործում է «*Երդմնագանցության մասին» օրենք* (“Prejury Act”), որն ընդունվել է 1911 թ. և կարգավորում է սուտ վկայություն տալու հետ կապված առաջացող հնարավոր հարաբերությունները:

ԱՄՆ-ում Սահմանադրության ընդունումից առ այսօր ենթադրյալ հանցագործության մեջ մեղադրվող անձի համար ճիշտ ցուցմունք տալը եղել է պարտականություն: Ավելին, անկախ անձի կողմից կատարված հանցագործության փաստից, եթե վերջինս մինչդատական վարույթի կամ քրեական հետապնդման ընթացքում խոչընդոտել է արդարադատությանը՝ տալով սուտ ցուցմունքներ, ապա իր կողմից կատարված այս արարքի համար ևս քրեական պատասխանատվություն է սահմանվում՝ ընդհուպ ազատագրկում առավելագույնը 4 տարի ժամկետով:

Սրա հետ կապված՝ ԱՄՆ Գերագույն Դատարանը «*ԱՄՆ-ն ընդդեմ Դուննիգանի*» և «*ԱՄՆ-ն ընդդեմ Մակքինլեյի*» գործերում առավել հստակեցրել ու արձանագրել է, որ մեղադրյալը ենթակա է քրեական պատասխանատվության, եթե վերջինս խոչընդոտել է իր դատավարությանը՝ տալով սուտ ցուցմունքներ: Ընդ որում, Գերագույն դատարանն այս առումով որևէ տարբերակում չի դնում մինչդատական և դատական վարույթների մեջ: Այսպես՝ պաշտպանյալը կենթարկվի քրեական պատասխանատվության, եթե, նպատակ ունենալով խոչընդոտել արդարադատությանը, (F) կեղծ տեղեկություններ է հաղորդել դատարանին կամ մագիստրոսին, (G) կեղծ տեղեկություններ է հաղորդել քրեական հետապնդման մարմնին (*United States v. Dunnigan*, 507 U.S. 87, 98 (1993), *United States v. McKinley*, 732 F.3d 1291, 1297-298 (11th Cir.2013):

ները մեծապես ենթարկվել են երդվյալ ատենակալների պատմական մոդելի ազդեցությանը. չէ՞ որ երդվյալ ատենակալների ժուրին պետք է պաշտպանված լինի սուտ ապացույցներից:

ՀՀ-ում մեղադրյալի սուտ ցուցմունք տալու համար պատասխանատվության նախատեսումը նպատակ ունի երկրում բարձրացնել մեղադրյալի ցուցմունքների արժանահավատության աստիճանը:

Այդուհանդերձ, կարծում ենք, որ այս հայեցակարգը կարող է որոշակի դժվարություններ ի հայտ բերել պաշտպանության իրավունքի լիարժեք իրականացման տեսանկյունից: Այս համատեքստում պետք է նշել, որ եվրոպական մայրցամաքային իրավական համակարգերի մեծ մասը նման դրույթ չի նախատեսում՝ նախընտրելով պաշտպանության իրավունքի առավել լայն ընկալումը: Բացի դրանից՝ վտանգ կա, որ մեղադրյալի հետագա քրեական հետապնդումը գործնականում կպահանջի երկրորդ դատավարություն:

Ավելին, հարցն իր դժվարություններն է ունենալու նաև փաստաբանական էթիկայի համատեքստում: Ակնհայտ է, որ մեղադրյալի սուտ ցուցմունքի քրեականացումն անխուսափելիորեն հանգեցնելու է փաստաբանի գործունեության ընթացքում փաստաբանական գաղտնիքի պահպանման և դատաբանին կեղծ ապացույցներ չներկայացնելու փաստաբանական էթիկայի անկյունաքարային սկզբունքներից որևէ մեկի խախտմանը: Ընդ որում, այս սկզբունքներից որին էլ առաջնայնություն տա փաստաբանն իր գործունեության ընթացքում, միևնույն է, հարցը համապարփակ լուծում չի ստանալու:

Հիմք ընդունելով, որ պաշտպանի ինֆորմացիոն միակ աղբյուրը պաշտպանյալն է, քանի դեռ պաշտպանյալը կոնֆիդենցիալ կարգով չի խոստովանել, որ սուտ ցուցմունք է տվել կամ մտադիր է սուտ ցուցմունքներ տալ, պաշտպանը հնարավորություն չի ունենալու գնահատել վերջինիս ցուցմունքների հավաստիությունը: Նման իրավիճակներն ինքնին խնդրահարույց չեն:

Խնդիրն այն է, որ իրական դժվարություններն ի հայտ են գալու այն ժամանակ, երբ պաշտպանը հաստատապես տեղյակ լինի իր պաշտպանյալի՝ կեղծ ցուցմունքներ տալու մտադրության մասին: Հարցի ստանդարտ պատասխանը, ինչպես պաշտպանությունն անօրինական միջոցներով և մեթոդներով չիրականացնելու դեպքում, այն է, որ պաշտպանյալը պետք է համոզի մեղադրյալին կա՛մ

տալ ճշմարտացի ցուցմունքներ, կա՛մ առհասարակ ցուցմունքներ չտալ: Սակայն մեղադրյալին համոզել սուտ ցուցմունքներ չտալ ոչ միշտ է արդյունավետ լինելու¹: Կարծում ենք՝ այս դեպքում ևս լավա-

¹ Նշված հարցին պատասխան տալու համար ԱՄՆ մասնագիտական շրջանում տարիների ընթացքում ձևավորվել են տարբեր մոդելներ: Առաջին մոդելը «շահերի ամբողջական պաշտպանություն» մոդելն է, համաձայն որի՝ պաշտպանը, հավատարիմ մնալով գաղտնիության անկյունաքարային սկզբունքին, կամավոր կարող է սուտ ցուցմունքներ ներկայացնող վկային հարցաքննել, եթե, իհարկե, վերջինիս չի հաջողվել համոզել իր պաշտպանյալին սուտ ցուցմունքներ տալուց հրաժարվելու մասին (տե՛ս **Freedman, Professional Responsibility of the Criminal Defense Lawyer: The Three Hardest Questions, 64 Mich. L. Rev 1469 (1966)**):

Մյուսը «պատմողական» մոդելն է: Այս հայեցակարգի կողմնակիցներն առաջարկում են, որ սուտ ցուցմունք տվող մեղադրյալն ուղղակի պատմողական շարադրի իր ցուցմունքները: Եթե պաշտպանին չի հաջողվել համոզել իր վստահորդին սուտ ցուցմունք չտալ, ուրեմն նա իրավասու է չիրականացնել իր պաշտպանյալի հարցաքննությունը: Այս տարբերակում ստացվում է, որ մեղադրյալը, այնուամենայնիվ, տալիս է ցուցմունքներ, որի արդյունքում չի խախտվում նրա՝ ցուցմունք տալու սահմանադրական իրավունքը, փոխարենը պաշտպանն անձամբ չի մասնակցում այդ կեղծ ապացույցի հետազոտմանը: Այս մոդելի ներդրման և դրա հետագա զարգացման գործում մեծ դեր ունի ԱՄՆ Ֆլորիդա նահանգի Գերագույն դատարանը «Ֆլորիդայի փաստաբանական գրասենյակն ընդդեմ Ռուբինի» գործով (*The Florida Bar v. Rubin, 549 So. 2d 1000 (1989)*): Սույն գործով Գերագույն դատարանի կողմից առաջ քաշված հայեցակարգը կարծես հավասարակշռություն է ապահովում պաշտպանյալի սահմանադրական իրավունքի ու պաշտպանին ներկայացվող էթիկայի պահանջների միջև: Նմանատիպ դիրքորոշում է արձանագրվել նաև շրջանային Վերաքննիչ դատարանի կողմից «ԱՄՆ-ն ընդդեմ Լոնգի» գործով (*United States v. Long, 857 F.2d 436*):

Զբավարարվելով վերոշարադրյալ երկու մոդելների կարգավորումներով՝ մասնագիտական շրջանում ձևավորվել է նաև «գիտելիքի վրա հիմնված» երրորդ մոդելը: Այս մոդելը մասնավորապես մշակվել է Ամերիկյան իրավաբանների ընկերակցության կողմից: Իրականում այն մերժում է վերոշարադրյալ երկու մոդելների ամբողջականության հարցը: Այսպես՝ Ամերիկյան իրավաբանների ընկերակցության տիպային կանոնների 3.3-րդ կետը պահանջում է բացահայտել սուտ ցուցմունք տալու հանգամանքը, եթե դա անհրաժեշտ է իրավիճակը շուկելու համար: Մասնավորապես կեղծ ապացույցներ ներկայացնելու արգելքը գործում է միայն այն ժամանակ, երբ իրավա-

գույն լուծումը պետք է լինի պաշտպանի կողմից մեղադրյալի սուտ ցուցմունքների հետագոտմանը հնարավորինս պասիվ մասնակցություն ունենալը, առավել ընդհանուր բնույթի հարցադրումներ անելը:

Ամերիկյան փորձն այս դեպքում տանում է նրան, որ կա՛մ պետք է վաղ փուլում հրաժարվել ստանձնած պաշտպանությունից, կա՛մ բացահայտել փաստաբանական գաղտնիքը՝ թույլ չտալով պաշտպանյալին կատարել հանցագործություն¹: Անվիճելի է, որ այս երկու տարբերակներից և ոչ մեկն էլ մեր իրավական համակարգի պայմաններում կիրառելի չէ, հատկապես հիմք ընդունելով, որ սուտ ցուցմունք տալու համար քրեական պատասխանատվությունն իր էությունը նորույթ է մեր իրավական համակարգում, և, բնականաբար, դրա՝ իրավակիրառ պրակտիկայում իրացվելուց հետո գուցե և բացահայտվի ու ներդրվի առավել ճկուն և արդարացված մոտեցում:

Ամերիկյան տեսաբանների կողմից առաջարկվող առաջին տարբերակի ժխտման հիմնավորումը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ հիմք ընդունելով, որ փաստաբանության ինստիտու-

բանը հաստատապես գիտի, որ ապացույցը կեղծ է: Կանոնները նաև չեն արգելում մեղադրյալի կեղծ ցուցմունքներ ներկայացնելն այն դեպքում, եթե պաշտպանը ողջամտորեն կասկածում է, սակայն հաստատապես չգիտի դրանց կեղծ լինելու մասին: Ստացվում է, որ այս հայեցակարգի հիմքը գիտելիքն է: Սակայն քննադատելով հայեցակարգը՝ նշենք, իսկ ինչպես պետք է պաշտպանը որոշի՝ ցուցմունքները ճիշտ են, թե ոչ: Բացի դրանից՝ միայն այն պատճառով, որ պաշտպանն ասել է, որ ինքը ստելու է, արդյոք նա ամեն դեպքում սուտ ցուցմունք կտա:

Բարձրացված հարցի առնչությամբ առավել մանրամասն տե՛ս, օրինակ, **L. Timothy Perrin**, *The Perplexing Problem of Client Perjury*, *Fordham Law Review*, 2007, Volume 76, Issue 3, էջեր 1707-1743:

¹ Ամերիկյան իրավաբանների ընկերակցության մոդելային կանոններն ու Կանադայի մասնագիտական վարքագծի օրենսգիրքն արգելում են իրավաբանին ներկայացնել ապացույց, որի կեղծ լինելը վերջինիս հայտնի է: Իսկ եթե վստահորդն արդեն կեղծ ապացույց է ներկայացրել, ապա իրավաբանը պետք է ողջամիտ քայլեր ձեռնարկի, ներառյալ անհրաժեշտության դեպքում դատարանին հայտնել, եթե անգամ այդ փաստն իրավաբանին հայտնի է դարձել խորհրդապահական հանդիպումների ընթացքում (տե՛ս **M. Asimow**, *When the Lawyer Knows the Client is Guilty: Legal Ethics, and Popular Culture*, March, 2006 http://www.lsuc.on.ca/media/sith_colloquium_asimow_michael.pdf):

տը ՀՀ-ում դեռևս կայացման փուլում է, նման իրավիճակներում փաստաբանական գաղտնիքի բացահայտումը հանգեցնելու է պաշտպանյալի՝ իր պաշտպանից հրաժարվելու գործընթացին՝ հաջորդող բոլոր բացասական հետևանքներով: Իսկ առավել լայն հետևանքարում առաջարկվող լուծումը հանգեցնելու է փաստաբանական գաղտնիքի հրապարակման անթույլատրելիության սկզբունքի կայուն հիմքերի, հետևաբար և փաստաբանության ինստիտուտի խարխլմանը:

Խոսելով մեղադրյալի՝ սուտ ցուցմունք տալու մտադրություն ունենալու դեպքում պաշտպանի կողմից իր լիազորությունները դադարեցնելու տարբերակի մասին՝ հարկ է նշել, որ ճիշտ կլինի՝ պաշտպանյալի սուտ ցուցմունք տալու մտադրությունը կամ սուտ ցուցմունք տալը (թե՛ մինչդատական, թե՛ դատական քննության փուլում) չհավասարեցվի պաշտպանությունն անօրինական միջոցներով և մեթոդներով իրականացնելու դեպքերին, հետևաբար ստանձնած պաշտպանությունից հրաժարման հիմք չպետք է դիտարկվի: Չնայած որ արդեն իսկ ստանձնած պաշտպանությունից հրաժարման հիմք առաջարկում ենք պաշտպանին պաշտպանությունն անօրինական միջոցներով և մեթոդներով իրականացնելու հարկադրման դեպքերը, այդուհանդերձ, տարբերակված մոտեցումն արդարացված է այնքանով, որքանով արտասահմանյան շատ երկրներ, ինչպես նաև միջազգային մի շարք չափանիշներ սուտ ցուցմունք տալը դիտարկում են պաշտպանության լրիվության համատեքստում: Ի վերջո, ցուցմունք տալը պաշտպանության իրավունքի բաղադրատարր է, և եթե մեղադրյալը, գիտակցելով վրա հասնող քրեական պատասխանատվության մասին, այնուամենայնիվ որոշում է իր պաշտպանությունն իրականացնել սուտ ցուցմունք տալու միջոցով, ապա միակ բանը, որ պաշտպանը պետք է անի, հնարավորինս չմասնակցելն է այդ ապացույցների հետազոտմանը:

Կարծում ենք՝ հարցի նման լուծումը համահունչ է մեր իրավական համակարգին այնքանով, որքանով պաշտպան-պաշտպանյալ փոխադարձ վստահության, ինչպես նաև խորհրդապահական հանդիպումների գաղտնիության վտանգումն ի վերջո հանգեցնելու է մրցակցության սկզբունքի էության խաթարմանը: Մ. Ֆրիդմենը կարծում է, որ նման իրավիճակներում փաստաբանական գաղտնիքի բացահայտումն ամենին չի կրճատելու սուտ ցուցմունք տալու դեպ-

քերը. չէ՞ որ սուտ ցուցմունք տալու ցանկություն ունեցող մեղադրյալն ուղղակի իր պաշտպանին չի տեղեկացնի իր մտադրության մասին¹:

Վերջին տարիներին նկատելի է մեկ իրավական համակարգի կողմից այլ իրավական համակարգ (խոսքն առավելապես վերաբերում է անգլոսաքսոնական և մայրցամաքային իրավական համակարգերին) իրավական տարրերի ներմուծման միտումը: ՀՀ-ում ասվածի վառ օրինակ է Նախագծով համագործակցության վարույթի ներդրումը²: Միանշանակ է այն, որ համագործակցության վարույթը պաշտպանի համար իր պաշտպանյալի իրավաչափ շահերի պաշտպանության տեսանկյունից նախընտրելի տարբերակ է այնքանով, որքանով վարույթն իրականացնող մարմնի հետ համագործակցությունը հնարավորություն է ընձեռում պաշտպանյալի պատասխանատվությունը հասցնել նվազագույնի: Սակայն առաջին հայացքից թվում է, որ համագործակցության վարույթի կիրառման հետևանքով կարող է ավելանալ կեղծ մատնությունների և այլ անձանց զրպարտումների թիվը: Բնական է, որ փաստաբանական էթիկայի համատեքստում, պաշտպանի առաջին քայլը, ինչպես և նախորդ դեպքերում, պետք է լինի սեփական անձը փրկելու համար այլ անձանց անհիմն մեղադրելը կամ մատնանշել փորձող մեղադրյալի մտադրությունը փոխելը: Իսկ բոլոր այն դեպքերում, երբ կձախողվեն պաշտպանի պաշտպանյալի մոտ «իրավահպատակ» վարքագիծ դրսևորելու փորձերը, լուծումը տեսնում ենք նույն հարթակում, ինչ անօրի-

¹ Տե՛ս **S. Gillers**, *Monroe Freedman's Solution to the Criminal Defense Lawyer's Trilemma Is Wrong As a Matter of Policy and Constitutional Law*, 2006, էջ 826, http://law.hofstra.edu/pdf/academics/journals/lawreview/lrv_issues_v34n03_cc8.gillers.final.pdf:

² Նախագծի 55-րդ գլխով կարգավորման են ենթարկվել այսպես կոչված համագործակցության վարույթի հետ կապված իրավահարաբերությունները:

Հարկ է նկատել, որ այս ինստիտուտի գոյությունը համապատասխանում է «Անդրագգային կազմակերպված հանցավորության դեմ» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի 26-րդ հոդվածին, «Կոռուպցիայի դեմ» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի 37-րդ հոդվածին, ինչպես նաև «Կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարի վերաբերյալ» 2008 թ. նոյեմբերի 28-ի Եվրոպայի խորհրդի թիվ 2008/84/JHA շրջանակային որոշման 4-րդ հոդվածի բ) կետին:

նական միջոցներով և մեթոդներով պաշտպանություն չիրականացնելու պարագայում:

4. Պաշտպանության տակտիկայի համատեքստում արդիական է քննարկել պաշտպանի այլընտրանքային դիրքորոշման հիմնահարցը: Մասնագիտական գրականության մեջ հեղինակների մի մասը կտրականապես մերժում է այլընտրանքային հարցադրման առաջադրման հնարավորությունը¹ (օրինակ՝ երբ պաշտպանը դատարանից խնդրում է արդարացնել իր պաշտպանյալին, իսկ չարդարացնելու դեպքում՝ գոնե մեղմացնել պատիժը): Մյուս մասը գտնում է, որ այլընտրանքային հարցադրման առաջադրումն այն դեպքերում, երբ մեղադրյալը հերքում է մեղքը, բայց փաստաբանն անմեղության հիմնավորման հնարավորություն չի գտնում, պաշտպանն ուղղակի պարտավոր է ներկայացնել այլընտրանքային պահանջ՝ անմեղության հարցին չանդրադառնալով, ինչը, մասնավորապես, բխում է պաշտպանության լրիվության պահանջից²:

Կարծում ենք՝ այս հարցին միանշանակ պատասխան տալն այդքան էլ ճիշտ չէ: Ընդհանուր առմամբ չի կարելի ժխտել այն փաստը, որ օրենքով չարգելված բոլոր միջոցներով և մեթոդներով պաշտպանություն իրականացնելու՝ օրենքի պահանջի տեսանկյունից մեղքը հերքելու հետ մեկտեղ պատասխանատվությունը մեղմացնող հանգամանքները պաշտպանի կողմից չօգտագործելը, դատարանին չմատնանշելն ինքնին օրենքի խախտում են, քանի որ հանգեցնում են պաշտպանության ոչ լրիվությանը և ոչ արդյունավետությանը: Այս տեսանկյունից այլընտրանքը կարծես յուրահատուկ ապահովագրություն է սխալի հնարավորությունից: Միաժամանակ ընդունելի է այն փաստարկը, որ եթե պաշտպանը մի կողմից պնդում է պաշտպանյալի անմեղ լինելը և խնդրում նրան արդարացնել, իսկ մյուս կողմից՝ ներկայացնում պատասխանատվությունը մեղմացնող հանգամանքներ, ապա այն տպավորությունն է ձևավորում, որ ինքը կասկածներ ունի պաշտպանյալի մեղավորության վերաբերյալ, և այս տպավորությունը, անխոս, թուլացնում է պաշտպանության դիր-

¹ Տե՛ս Адвокатская деятельность, под ред. **Н.В. Буробина**, Москва, 2003, էջ 395:

² Տե՛ս **Вуколов В.**, Формирование процессуальной позиции защитника // Советская юстиция, № 1, 1990, էջ 26:

քերը: Ուստի այս ծայրահեղություններից որին էլ նախապատվություն տրվի, պաշտպանությունը, միևնույն է, տուժելու է:

Հարցը պետք է լուծել որևէ միջանկյալ տարբերակով: Ամբողջապես ընդունելի ենք համարում այն տեսակետը, որ պաշտպանն ամեն դեպքում պետք է առիթ գտնի մատնացույց անելու բոլոր այն հանգամանքները, որոնք կարող են բարելավել իր պաշտպանյալի վիճակը, բայց դա պետք է իրականացվի թաքնված տարբերակով և երբեք չվերածվի ակնհայտ այլընտրանքի, այսինքն՝ խնդիրը զուտ մատուցման եղանակի մեջ է:

Այդուհանդերձ, այս հիմնախնդիրը կկորցնի իր արդիականությունը Նախագծի ընդունվելու պարագայում: Այսպես՝ Նախագծի վերաբերելի հոդվածների վերլուծությունը վկայում է, որ Նախագծում տարբերակված մոտեցում է ցուցաբերված անձի մեղավորության կամ անմեղության և նրա նկատմամբ պատիժ, այդ թվում՝ համապատասխան պատժատեսակ և պատժաչափ կիրառելու, չկիրառելու հարցերին: Նախագծով առաջարկվում է սահմանել դատական ակտի կայացման և հրապարակման երկփուլ կարգ: Մասնավորապես առաջին փուլում կողմերի և դատարանի համար քննարկման առարկա է դառնում միայն ամբաստանյալի մեղավորության կամ անմեղության հարցը, որի լուծումից կախված էլ հաջորդ փուլում որոշվում են դատավճռի կոնկրետ տեսակից (արդարացման կամ մեղադրական) տրամաբանորեն բխող մյուս հարցերը:

Առաջարկվող կառուցակարգը պաշտպանության կողմին թույլ է տալիս մշակել և իրացնել ավելի ճկուն, երկաստիճան մարտավարություն՝ առանց դիրքորոշման մեջ ներքին հակասություն ունենալու վտանգի: Դրանով առավել ամբողջապես է իրացվում անձի սահմանադրական իրավունքը:

5. Փաստաբանական բարեխղճության տեսանկյունից դրական պետք է մեկնաբանվի նաև այն հարցը, երբ պաշտպանը չի անդրադառնում իր պաշտպանյալի համար ոչ ձեռնտու հանգամանքներին, հատկապես պաշտպանական ճառի բովանդակության մեջ: Չպետք է մոռանալ, որ պաշտպանը քրեական դատավարությանը մասնակցում է մեղադրյալի օգտին ամեն ինչ վեր հանելու առաքելությամբ՝ ի տարբերություն մեղադրանքի կողմի, ով պետք է իրականացնի գործի բազմակողմանի և օբյեկտիվ քննություն՝ վեր հանելով ինչպես կողմ, այնպես էլ դեմ խոսող հանգամանքները:

Համապատասխանաբար, պաշտպանը ոչ միայն իրավունք ունի, այլ նաև բարոյականության և օրենքի ուժով պարտավորված է լռություն պահպանել պաշտպանյալի վերաբերյալ ցանկացած բացասական փաստի մասին: Այս նույն սկզբունքով էլ պետք է կառուցվեն կողմերի ճառերը, դատախազը բոլոր հանգամանքները պետք է ներկայացնի (ըստ Ա. Ֆ. Կոնիի՝ նա պետք է լինի «խոսող դատավոր»), իսկ պաշտպանը՝ միայն ամբաստանյալի օգտին խոսողները: Օրինակ՝ եթե պաշտպանյալը ռեցիդիվիստ է, ապա միանշանակ թույլատրելի է չհրապարակել այդ հանգամանքը, եթե հակառակորդ կողմը այդ տեղեկությանը, ենթադրենք, չի տիրապետում, քանի որ պաշտպանը սուտ չի խոսում:

Իրավացի էր Օտտո ֆոն Բիսմարկը, երբ ասում էր. «Ամբողջ ճշմարտությունն ասել հնարավոր չէ, սակայն այն, ինչ ասվում է, պետք է համապատասխանի իրականությանը»:

6. Փաստաբանական պրակտիկայում չեն բացառվում նաև այնպիսի իրավիճակները, երբ փաստաբանին խորհրդատվություն ստանալու նպատակով դիմի արդեն հանցանք կատարած անձը, ում կատարած հանցանքը դեռևս բացահայտված չէ, կամ հարուցված է քրեական գործ, սակայն հանցանք կատարած անձը դեռևս հայտնի չէ: Հնարավոր են նաև իրավիճակներ, երբ իրավաբանական օգնություն ստանալու խնդրանքով փաստաբանին դիմի հետախուզման մեջ գտնվող անձը:

Կարծում ենք՝ նման դեպքերում պետք է առաջնորդվել այն կանխավարկածով, որ յուրաքանչյուր քաղաքացի իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունք ունի: Ուստի փաստաբանի կողմից նման պայմաններում իրավաբանական օգնություն ցույց տալն ամեննին չի հակասի փաստաբանական էթիկայի որևէ պահանջի: Ի տարբերություն քրեական հետապնդման մարմինների՝ հանցավորության դեմ պայքարը փաստաբանական գործունեության խնդիրներից չէ: Հետևաբար փաստաբանը, հիմք ընդունելով անմեղության կանխավարկածի սկզբունքը, պետք է իրավաբանական օգնություն ցույց տա իրեն դիմած ցանկացած անձի: Հակառակ դեպքում իրավաբանական օգնության իրավունքը կարող է վտանգավոր լինել ցանկացած անձի, ինչպես նաև արդարադատության համար:

Այդուհանդերձ, դեռևս չբացահայտված հանցագործություն կատարած անձին իրավաբանական օգնություն ցույց տալիս փաստաբանն առաջին հերթին պետք է վերջինիս բացատրի, որ իր կատա-

րած արարքի բացահայտման հավանականությունը բավական բարձր է, պետք է պարզաբանի, որ նրա ներկայանալը կդիտվի որպես մեղմացնող հանգամանք:

Իրականում փաստաբանական գործունեությունում էթիկական բոլոր խնդիրներն առաջանում են փաստաբանի՝ մի կողմից իր վստահորդի, մյուս կողմից՝ իրավական համակարգի հանդեպ ունեցած պատասխանատվության, ինչպես նաև սեփական շահերի առ բարոյապես ճիշտ անձնավորություն մնալու բախման հետևանքով¹:

ДОПУСТИМЫЕ ПРЕДЕЛЫ ТАКТИЧЕСКИХ ПРИЕМОВ, ИСПОЛЬЗУЕМЫХ ПРИ ЭФФЕКТИВНОЙ УГОЛОВНОЙ ЗАЩИТЕ

Грайр Гукасян

*Доцент кафедры уголовного процесса и криминалистики ЕГУ,
кандидат юридических наук*

Анаит Арутюнян

Преподаватель кафедры уголовного процесса и криминалистики ЕГУ

Одним из самых важных вопросов для адвоката, осуществляющего защиту, является вопрос о целях и задачах, которые доверитель ставит перед ним. Исходя из этого, адвокат вырабатывает позицию и тактику по делу. 68-ая статья Уголовно-процессуального кодекса РА, предусматривающая, что защитник по уголовному делу оказывает Подозреваемому и обвиняемому юридическую помощь всеми не запрещенными законом средствами, является основой для применения тактических приемов, которые, очевидно, могут использоваться в определенных пределах. Прежде всего, тактический прием должен быть не только законным, но и отвечать требованиям адвокатской этики. На первый взгляд, это правило кажется простым, но на самом деле в адвокатской практике оно выдвигает довольно сложные дилеммы, не имеющие однозначных ответов.

¹ R. K. Flowers, The Role of the Defense Attorney: Not Just an Advocate
http://moritzlaw.osu.edu/osjcl/Articles/Volume7_2/Flowers-FinalPDF.pdf

В данной научной статье рассматриваются проблемные аспекты допустимых пределов тактических приемов, а также предлагаются решения особо проблемных ситуаций, возникающих в адвокатской практике.

ADMISSIBLE LIMITS OF TACTICS USED IN EFFECTIVE CRIMINAL DEFENSE

Hrayr Ghukasyan

*Docent at the YSU Chair of Criminal Procedure
and Criminalistics, Candidate of Legal Sciences*

Anahit Harutyunyan

*Lecturer at the YSU Chair of Criminal
Procedure and Criminalistics*

During criminal defense, the defense attorney uses tactics based on the Article 68 of the Criminal Procedure Code of RA, according to which defense attorney is the lawyer who at the proceedings of criminal case offers the suspect or the accused legal assistance by all means and manners, not prohibited by law. It is obvious that tactics can be used within certain limits. In this context, first of all, tactics should not only be legal, but also meet the requirements of advocate ethics. However, this rule seems to be quite simple, but actually in the scope of advocate ethics it poses rather complicated dilemmas which even do not have precise responses.

In this article, some problematic aspects of the tactics' admissible limits are considered, as well as some solutions for particularly problematic situations arising during the advocate practice are proposed.

Բանալի բառեր - քրեական պաշտպանություն, քրեական դատավարություն, հակադատություն, փաստաբանի էթիկա, արդարադատություն, շահ

Ключевые слова: уголовная защита, уголовное судопроизводство, противоречие, этика адвоката, правосудие, интерес

Key words: criminal defense, criminal justice, contradiction, advocate ethics, justice, interest